پیکره
دوفصل نامه، دانشکده هنر؛ دانشگاه شهید چمران اهواز
بررسی تاثیرگذاری نقوش اسلامی بر نشانه‌های مصطفی اوجی
دوره ششم، شماره دوازدهم - سال ۹۶
۴۹

سحر صالحی*
ابوتراب احمدپناه**

تاریخ دریافت:۹۶/۶/۲۱
تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۱/۱۸

بررسی تاثیرگذاری نقوش اسلامی بر نشانه‌های مصطفی اوجی

چکیده

مرور اجمالی آثار گرافیک ایران نشان می‌دهد که، بهره‌گیری مستقیم و غیرمستقیم از نقش‌ها، نمادها، عناصر و تصاویر دوره‌های مختلف تاریخی در این آثار وجود داشته و طراحان ایرانی به ضرورت موضوع سفارش، همواره این عناصر را دستمایه طراحی خود قرار داده‌اند. وجود جنبه‌های تزیینی و نیز قابلیت‌های بصری نقش‌های اسلامی موجب تأثیر این نقوش، بر آثار طراحان گرافیک ایران شده است. نمونه‌های این تأثیرگذاری بر آثار طراحان گرافیک ایران فراوان است. مصطفی اوجی از طراحان معاصر گرافیک ایران است که این تأثیرپذیری در کارهایش دیده شده است. در این تحقیق با هدف شناخت کیفیت تأثیرگذاری نقوش اسلامی بر آثار مصطفی اوجی، نشانه‌های وی به شیوه توصیفی و تحلیلی بررسی می‌شوند. منابع این تحقیق، کتابخانه‌ای و برخی از نشانه‌های مصطفی اوجی هستند. اینکه چرا و چگونه این نقوش بر نشانه‌های مصطفی اوجی تأثیر گذاشته، سؤالاتی است که در این تحقیق به آن‌ها پاسخ داده می‌شود .

کلید واژه:
نشانه
نقوش هنر اسلامی
مصطفی اوجی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

کارشناسی ارشد ارتباط تصویری دانشگاه تربیت مدرس*
salehisahar@modares.ac.ir
استادیار دانشگاه تربیت مدرس**
ahmadp_a@modares.ac.ir

مقدمه

گرافیک به عنوان رسانه‌ای ارتباطی در خدمت ارتباطات انسانی، نشر افکار و توسعه‌ی فرهنگ و هنر جامعه است. یکی از مهم‌ترین بخش‌های ارتباطی آن نمادها و نشانه‌ها هستند؛ به ویژه نشانه‌هایی که از زمان‌های قدیم کارکرد ارتباطی داشته و قدمتی فراتر ازتاریخ گرافیک نوین دارند. امروزه هر سازمان یا مجموعه‌ای به هنگام شکل‌گیری برای شناسایی هویت سازمانی و مجموعه فعالیت‌های خود، اقدام به طراحی نشانه می‌کند. این پژوهش از همین دیدگاه به بررسی برخی آن دسته از نشانه‌های مصطفی اوجی پرداخته که تحت تأثیر عناصر و نقوش اسلامی ایرانی طراحی شده است. در این مقاله به این پرسش می‌پردازیم که تأثیر نقوش هنر اسلامی ایرانی در آثار هنرمند منتخب مصطفی اوجی چگونه بوده است؟ هدف کلی این پژوهش شناخت نقش های اسلامی ایرانی در نشانه‌های مصطفی اوجی است.

پیشینه پژوهش

محمد خزائی، (۱۳۸۴) در مقاله‌ای به نام "نشانه‌های امروز، نقش‌های دیروز" به بررسی انواع نشانه‌های ایرانی که از نقوش سنتی ایرانی برگرفته شده‌اند، پرداخته. و اشاره کرده که برخی از نشانه‌های ایرانی برگرفته از نقوش قدیمی‌تر ایرانی هستند. پورمند، (۱۳۸۵) در مقاله‌ای به بررسی نشانه‌های متأثراز نقوش ایرانی پرداخته است. دراین پژوهش گفته شده آنچه امروزه به عنوان گرافیک در ایران مطرح شده در قرن‌های گذشته توسط هنرمندان پایه‌گذاری شده است. مصطفی اوجی، (۱۳۹۰) در کتاب خود به نام " برگزیده‌ای از نشانه‌ها و طراحی حروف مصطفی اوجی " به معرفی نشانه‌های خود پرداخته است.(۱۳۵۰-۱۳۹۰)". صفایی، (۱۳۹۳)" در پایان‌نامه خود به نام "بررسی قابلیت‌های نقوش سنتی ایران در طراحی نشانه‌های گرافیکی" به بررسی تأثیر نقوش ایرانی بر طراحی نشانه‌ها پرداخته است. این پایان‌نامه شامل چهار فصل است که فصل اول آن به کلیات پژوهش پرداخته است. فصل دوم در مورد نشانه وچیستی آن است. در فصل سوم به تزیینات بناهای تاریخی ایران؛ مناره‌های تزیینی محراب و تزیینات، مقرنس تزیینی و طاق‌نما و نقوش تزیینی بناهای تاریخی اسلامی ایران به صورت کلی پرداخته است. فصل چهارم بررسی نقوش تزیینی بناهاست و در نهایت به تحلیل چند نمونه نشانه موفق، مانند نشانه هواپیمایی هما، نشانه دانشگاه تهران، نشانه بانک پارسیان پرداخته است.پیشینه‌ی موجود تحقیقات کلی حول نشانه‌های جمعی و نقوش سنتی و هنر اسلامی ایرانی است.

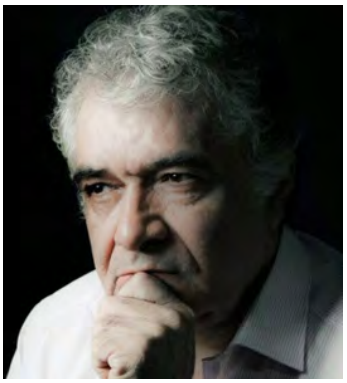
مصطفی اوجی

معرفی مصطفی اوجی

مصطفی اوجی در سال۱۳۲۹ در شیراز متولد شد. وی فعالیت‌های حرفه‌ای خود را از سال۱۳۴۹ در حوزه نقاشی متحرک در کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان آغاز کرد. اوجی مدرک لیسانس خود را درسال ۱۳۵۳ از دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران وکارشناسی ارشد را درسال ۱۳۵۷ در رشته طراحی گرافیک از کالج سلطنتی هنرهای لندن دریافت کرد. فعالیت‌های هنری وی در زمینه طراحی حروف، صفحه‌آرایی و مانند آن بوده. ایشان از سال ۱۳۶۲ به تدریس در دانشگاه فارابی و دانشگاه هنر تهران پرداخته است.

نشانه

به گفته انوری، نشانه آن چیزی است که سبب شناختن کسی یا چیزی می‌شود و یا از روی آن می‌توان به حالت یا رویدادی پی‌برد؛ علامت؛ نشان[...]شکل یا تصویر یا حرفی که برای بیان منظور به کار می‌رود.» (انوری،۱۳۸۲: ۷۸۲۵) نشانه‌ها عناصر ارتباطی هستند یا برحضور واقعیت دلالت می‌کنند. نشانه‌های زبانی حرف‌ها، واژه‌ها و جملات هستند. نشانه‌های تصویری شامل تصاویر پدیده‌ها، اشیاء و هرچیزی که با دیدن آن بتوان به معنایی از آن دست پیدا کرد. به اعتقاد پیرس نشانه چیزی است که تحت مناسبات یا عناوینی چند، جای چیز دیگری را در ذهن ما می‌گیرد» (حسینی،۱۳۹۳:۱۴۱). با توجه به این موارد فرهنگ هر ملتی در ساختار نشانه‌ها تأثیر می‌گذارد و مفهوم و معنای هر نشانه در فرهنگی نسبت به فرهنگ ملتی دیگر متفاوت است .

دسته‌بندی نقوش ایرانی - اسلامی

نقوش ایرانی و اسلامی به سه دسته‌ی اصلی گیاهی هندسی و کتیبه‌ای و به دو دسته‌ی فرعی حیوانی و انسانی تقسیم می‌شوند. اغلب عناصر بصری دوره اسلامی هنر ایرانی در اماکن مذهبی استفاده شده‌اند؛ اما نقوش فرعی بیشتر در ظروف، فرش‌ها، خانه‌ها، اماکن غیر مذهبی مانند آن. به کاربرده شده است.

جدول۱. دسته بندی نقوش ایرانی اسلامی، منبع نگارنده‌گان

نوع نقوش اسلامی	نمونه نقوش	توضیحات
نقوش گیاهی		نقوش گیاهی شامل نقوش اسلیمی می‌شود. این نقوش بیشتر در اماکن و کتب مذهبی کاربرد داشته است. «مفاهیم نمادین و زیبایی شناسی به ویژه در هنر اسلامی است. و نقش اساسی و مهم را در آرایه‌های اسلامی داشته است» (موسی‌لر،۱۳۸۰: ۳۱۰) طی بررسی‌های انجام شده درباره‌ی این گونه نقش‌ها « چنین بر می‌آیدکه در زمان‌های قدیم، شاخه‌ی اسلیمی در ایران وجود داشته و در طول تاریخ تکامل یافته تا به شکل کنونی رسیده است. این نقش از کشور دیگری وارد ایران نشده و تکامل آن را فقط در ایران می‌توان دید» (محمدرضا هنرور،۱۳۸۴: ۱۱۲)
نقوش هندسی		«نقوش هندسی همواره از ویژگی‌های تزئینی برخوردار بوده‌اند و ترکیبات متفاوت ومتعدد آن‌ها همواره توجه هنرمندان را به خود جلب کرده‌است و از این رو می‌توان نمونه‌های متنوع آن را، از سفالینه‌های پیش از تاریخ تا انواع هنرهای معاصر، مشاهده کرد» (ندیم، ۱۳۸۴: ۱۸)

نقوش کتیبه‌ای و یا خط نگاری		در ارتباط با نقوش کتیبه‌ای ویا خطنگاری این‌گونه تعریف می‌شود که«که این نقوش بیان مفاهیمی تزیین‌گرا را همراه با مفاهیمی پر محتوا و عمیق در بر دارند. در واقع هنرمند مسلمان سعی داشت تا کلامی زیبا (قرآن وحدیث) را همراه با قلمی زیبا بنگارد که به دو صورت استفاده می‌شد، برای کتابت و دیگری برای تزیین. در اینجا بیشتر صورت تزئینی خطوط که درکتیبه‌ها، بناها و ظروف استفاده شده، مدنظر است.» (پورمند، ۱۳۸۵: ۶۹،۷۰)
نقوش انسانی و حیوانی		در تعریف نقوش انسانی و حیوانی«هنرمند مسلمان ایرانی علاوه بر ابداع نقش‌های نمادین مطابق با فرهنگ اسلامی بسیاری از نقش‌های نمادین ایران باستان را تعدیل و با هماهنگ ساختن آن‌ها با جهان بینی اسلامی، این نقش‌ها را مجدداً احیا نمودند.» (محمدخزائی، ۱۳۸۹:۱۳۱)

تحلیل آثار:

در ادمه به بررسی وتحلیل نشانه‌های اوجی پرداخته می‌شود.

نشانه دانشگاه ارومیه

«شکل کلی این نشانه که نشان‌گر نقش گلی در حال شکوفایی است، برگرفته از کاشی‌های معرق‌های مسجد کبود تبریز است. این مسجد شاخص‌ترین بنای تاریخی-فرهنگی منطقه‌ی آذربایجان به شمار می‌رود.» (اوجی،۱۳۹۱: ۹۱) این نشانه ترکیبی از گلی شکفته وکتابی باز شده است. برای بیان مفهومی دانشگاه از در این نشانه از کتابی باز شده در زیر طرح گل شکفته استفاده شده است. (تصویرشماره۱)

تصویر۱. مسجد کبود تبریز

منبع: مسجد کبود فیروزه جهان اسلام
www.tabrizpedia.info

نشانه طراحی شده

نشانه دانشگاه اردبیل

دستمایه‌ی اصلی طراحی این نشانه، نقش‌مایه‌ای گیاهی است که نمادی از رویش و بالندگی است. این نقش‌مایه از نقوش تزئینی بنای آرامگاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی گرفته شده‌است. (اوجی،۱۳۹۱: ۸۵). نشانه از گلی شکوفا و طرح کتابی باز در زیر آن تشکیل شده است. نقش گل استفاده شده، مرتبط با محل استقرار این دانشگاه است. این نقش برگرفته از قسمت گنبد الله الله درآرامگاه شیخ صفی الدین اردبیلی گرفته شده‌است. (تصویرشماره۲،۳)

آرم اصلی طراحی شده

تصویر۲. آرامگاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی
منبع: آرامگاه‌شیخ‌صفی‌الدین‌اردبیلی www.arktourism.ir

تصویر۳. گنبد الله آرامگاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی
منبع: آرامگاه‌شیخ‌صفی‌الدین‌اردبیلی www.arktourism.ir

نشانه دانشگاه شاهرود

«عناصر اصلی این نشانه عبارتند از: طاق و کتاب گشوده. فرم طاق برگرفته از رواق کاروانسراهای موسوم به شاه عباسی است که شمار زیادی از آن‌ها در منطقه‌ی شاهرود قراردارند. کتاب گشوده بر دانش‌اندوزی و دعوت به علم آموزی دلالت دارد. در این نشانه دو عنصر مزبور، یعنی طاق وکتاب ، در آرایش مناسبی از فضای مثبت ومنفی با یکدیگر تلفیق شده اند.» (اوجی،۱۳۹۱: ۶۵) این نشانه برای دانشگاه شاهرود به پیشنهاد هنرمند، طراحی شده است که شامل دو بخش است طاق وکتاب گشوده. این نشانه برگرفته از طاق‌های کاروانسراهای در میان‌دشت سمنان است. نام این کاروانسراها شاه عباسی است و مربوط به دوره‌ی قاجار است. استفاده از طاق این کاروانسراها در نشانه حاکی از استفاده‌ی هنرمند از نمادهای تاریخی آن منطقه است. در زیر طاق نمادی از کتاب باز شده وجود دارد که خطوط آن همانند ساختار این بناها خشک و ضخیم است (تصویرشماره۵،۴).

آرم اصلی طراحی شده

تصویر۴.کاروانسراهای تاریخی میان‌دشت
منبع:کاروانسرا www.tripyar.com/iran

تصویر۵. کاروانسراهای تاریخی میان‌دشت
منبع: مجموعه کاروانسراهای میان‌دشت www.tripyar.com/iran

نشانه دانشگاه ایلام

«جان‌مایهٔ اصلی این طرح خورشیدی درحال طلوع است. کلمه‌ی ایلام با نظمی هندسی و به قلم کوفی بنایی معقلی طراحی شده، نشانی است از آرایه‌های تزئینی هنر اسلامی است.» (اوجی،۱۳۹۱: ۹۱) تصویر۷ نمونه‌ای از خط کوفی بنایی است که نشانه گفته شده تحت تأثیر آن طراحی شده است.

خط کوفی بنایی یا معقلی نوعی خط کوفی زاویه دار است که از ترسیم اشکال هندسی مانند مربع ، لوزی، مستطیل و خطوط موازی و متقاطع حاصل می‌شود. این خط از انواع خوشنویسی اسلامی است که در این نشانه از آن استفاده شده است و به بیان ساده نام ایلام را به شکل نشانه

درآورده است. این نشانه به پیشنهاد هنرمند برای دانشگاه ایلام طراحی شده است، نشانه پیشنهادی هنرمند برای دانشگاه ایلام اجرا نشده است و نشانه حال حاضردانشگاه چیز دیگری است. (تصویرشماره۶،۷)

آرم اصلی طراحی شده

تصویر۶. خط کوفی بنایی، سوره اخلاص
منبع: خط بنایی
www.fa.wikipedia.org/wiki

تصویر۷. پس زمینه صحن عباسی بارگاه رضوی در دوره صفویه
منبع: تقدیس نام امام علی ع در هنرتجسمی
www.tasnimnews.com

نشانه دانشگاه علوم پزشکی سبزوار

«منبع تصویری این نشانه، نقوش اسلیمی بنای مقبره‌ی ملا هادی سبزواری، فیلسوف مشهور ایرانی ، در سبزوار است.» (اوجی،۱۳۹۱:۹۳) این نشانه نیز از دو بخش تشکیل شده؛ یک بخش نشانه نقش گلی است که برگرفته از نقش‌مایه‌های مقبره‌ی ملاهادی سبزواری است. این مقبره درشهر سبزوار قراردارد، بخش دیگر آن نقش کتابی بازشده در زیر است که نشان‌دهنده‌ی علم‌آموزی است. گل روی آن، نماد رشد و پرورش است. (تصویرشماره۸،۹)

آرم اصلی طراحی شده

تصویر ۸. بنای مقبره‌ی ملاهادی سبزواری
منبع: مقبره ملاهادی/ www.tishineh.com

تصویر۹. بنای مقبره‌ی ملاهادی سبزواری
منبع: مقبره ملاهادی/ www.tishineh.com

نشانه دانشگاه شهید بهشتی

«این نشانه برگرفته از مهرهایی است که استفاده از آن‌ها در دوره‌ی قاجار به منزله‌ی شناسه و یا تأیید هویت فردی به کار می‌رفته‌است. این مهرها اغلب به شکل دایره، بیضی، مربع، مستطیل، و یا ترکیبی از مستطیل و نیم‌دایره با بهره‌گیری از قلم نستعلیق یا ثلث ساخته می‌شدند. در این نشانه، فرم مربع به منظور القای حس اطمینان و پایداری در امر آموزش وپژوهش به‌کار رفته، وگزینش قالب مهرگونه نیز نشانی است از مهرتایید دانشگاه بر مدرک تحصیلی دانشجویان» (اوجی،۱۳۹۱:۱۳). (تصویرشماره۱۰)

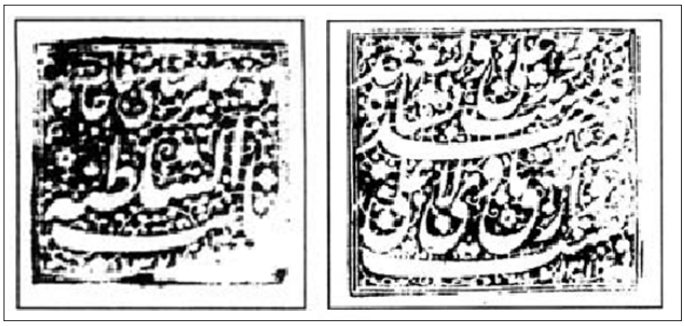

تصویر ۱۰. مهرهای شاهان قاجار / منبع: (فراستی،۱۳۸۰:۱۹۱)

آرم اصلی طراحی شده

نشانه دانشگاه هنر

«عنصر اصلی در طراحی این نشانه نقطه است و نقطه تمثیلی از آغاز آفرینش در ساحت معنوی و نیز آغاز خلق هر صورتی در ساحت مادی است. سکون، عمق، شروع و حرکت نیز از دیگر خصایص مکنون در فرم نقطه‌اند. استفاده از قلم نستعلیق در طراحی این نشانه، بر هویت ایرانی در گستره‌ی هنرها تاکید می‌نهد» (اوجی،۱۳۹۱:۱۹). نشانه از یک نقطه‌ی نستعلیق و خطی در زیر آن تشکیل شده. این نشانه نیز از دو بخش تشکیل شده‌است. نقطه نشانه‌ی آغاز و طرح کلی نشانه که از سیاه‌مشق‌های عمادالکتاب برگرفته شده است. تصویری ازسیاه‌مشق‌های عمادالکتاب که نشانه دانشگاه هنر از آن الهام گرفته شده در زیر آورده شده‌است. (تصویرشماره ۱۱)

تصویر ۱۱.ازسیاه مشق‌های عمادالکتاب
منبع: http://shahrefarang.com/prison-calligraphy-emadolkottab/

آرم اصلی طراحی شده

نشانه دانشگاه شهرکرد

«عنصر اصلی این نشانه، برگرفته از نقوش گیاهی موجود در فرش‌ها و بافته‌های منطقه بختیاری‌ست و استفاده از آن برای بیان هویت فرهنگی و هنری این منطقه است. بعلاوه وجود دانشکده‌های کشاورزی، دامپروری و دامپزشکی در دانشگاه شهرکرد، در این نشان گیاهی مصداقی مناسب می‌یابد» (اوجی،۱۳۹۱:۶۳). این نشانه متقارن، از نقوش اسلیمی گلیم برگرفته شده است و تقارن آن از فضای نقوش لباس‌های عشایر آن منطقه گرفته شده‌است.

تصویرهای زیر منبع الهام این نشانه هستند. (تصویر شماره، ۱۲،۱۳،۱۴،۱۵)

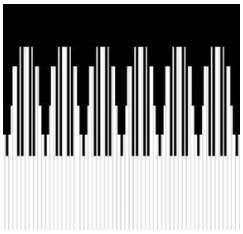

تصویر۱۳. لباس‌های محلی بختیاری
منبع: لباس بختیاری https://mag.eravel.com

تصویر۱۲. گلیم
منبع:گلیم https://mag.eravel.com

آرم اصلی طراحی شده

تصویر۱۵. لباس‌های محلی بختیاری
منبع: www.honaronline.ir

تصویر۱۴. لباس‌های محلی بختیاری
منبع: چوقا بافی، چوغا بافی www.gardeshgariiran.ir

نشانه فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران

«طراحی این نشانه از مهرهای شخصی متأثر است که استفاده از آن‌ها از دوره‌ی صفویه به بعد، به ویژه در دوره‌ی قاجار، میان علما، فقه‌ها، ادبا و حکمرانان رواج یافت و در بیشتر آن‌ها از قلم نستعلیق یا ریحان استفاده می‌شد. حروف نگاتیو موجود دراین نشانه با مهرهای مزبور قرابت دارند» (اوجی،۱۳۹۱:۲۱). طرح نشانه از دو قسمت تشکیل شده: نوشته و قاب اطراف آن که نوشته را در برگرفته است. این نشانه برگرفته از مهرهای قاجاری است که نوشته آن‌ها به خط ثلث یا نستعلیق بوده و در قاب‌های مستطیل‌شکل، مربع، بیضی و یا چهارگوش کلاه‌دار جای گرفته‌است. این مهرها انواع گوناگونی دارند. نشانه مذکور برگرفته از مهرهای چهارگوش کلاه‌دار است. به نوعی هنرمند از فضای هنر ایرانی- اسلامی در این نشانه استفاده کرده‌است. (تصویر شماره۱۶)

تصویر۱۶. مهرهای شاهان قاجار منبع: (فراستی ،۱۳۸۰:۱۷۲)

آرم اصلی طراحی شده

نشریه ادبی آیش

«این لوگوتایپ با بهرگیری از قلم شکسته نستعلیق طراحی شده است. طرح کادر برگرفته از درون‌خانه‌های، حاشیه نگاره‌های تزئینی دوره‌ی تیموری است؛ استفاده از این نقش برای کادربندی اشعاری که با قلم نستعلیق نگاشته می‌شدند، معمول بوده‌است» (اوجی،۵۹:۱۳۹۱). این نشانه از دو بخش نوشته و طرح نشانه ساخته شده است. نوشته که نام مجله است و طرح پس‌زمینه آن از نقوش دوره‌ی تیمور الهام گرفته شده‌است. از این طرح در در تذهیب و کتابت دوره‌ی تیموری، زیاد استفاده شده‌است. (تصویرشماره ۱۷)

تصویر ۱۷.جلد ضربی دوره‌ی تیموری
منبع: www.cgie.org.ir/fa/news/156215

آرم اصلی طراحی شده

نشانه شرکت خودروسازی

«سرعت، انرژی و امنیت درونمایه‌های اصلی این نشانه‌اند که نماد هریک به ترتیب عبارتند از: نوک پیکان به نشانه‌ی سرعت، چرخش حول یک محور به مثابه نمادی از مولد انرژی و ترکیب‌بندی کلی در قالب مثلثی با اضلاع مساوی و ثبات حاکم بر آن به نشانه‌ی امنیت و اطمینان.» (اوجی،۱۱۱:۱۳۹۱) طرح برگرفته از اجزای نقوش آجرکاری است و جزئی از یک شمسه است. (تصویر شماره ۱۸،۱۹).

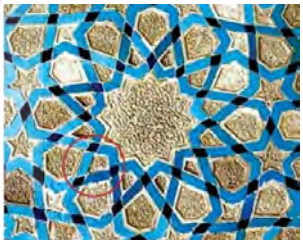

تصویر۱۸. نقش شمسه
منبع:(حسینی و فراشی ابرقویی،۳۹:۱۳۹۳)

تصویر۱۹. نقش شمسه
منبع: (کاظم پور و محمدزاد،۹۲:۱۳۹۶)

آرم اصلی طراحی شده

آرم اصلی طراحی شده

نشانه شرکت طرح وگسترش سمنان

«در این نشانه کلمه سمنان با قلم کوفی بنایی طراحی شده است تا بدین ترتیب با هویت معماری آن منطقه پیوند یابد. فرم مداد در بخش زیرین نشانه، برفعالیت شرکت مزبور دلالت دارد» (اوجی،۱۳۹۱:۷۱). این طرح برگرفته از خط کوفی بنایی مورد استفاده در بناهای دوره‌های اسلامی است. (تصویرشماره،۲۰و۲۱)

آرم اصلی طراحی شده

تصویر ۲۰. خط کوفی بنایی در معماری
منبع: مسجد حکیم
https://deskgram.net/explore/tags/

تصویر ۲۱.خط کوفی بنایی در معماری
منبع: سبک‌های خوش‌نویسی و انواع خط‌های کوفی
www.blog.arthibition.net/fa-ir/content/show/106/

کنفرانس بین المللی هنر اسلامی

«عنصراصلی این نشانه، عبارت "ن وقلم" است. در طراحی این لوگوتایپ از شیوه‌ی ابتدایی تلفیق قلم کوفی مغربی و خط نسخ استفاده شده‌است. شکل هندسی شش ضلعی که در فلسفه و هنر ایرانی-اسلامی نقش شاخص دارد، برای دورگیری عبارت مزبور به‌کارگرفته است» (اوجی،۱۳۹۱:۱۷). طرح نشانه از کنار هم قرارگرفتن دو بخش نوشتار و نقش یک شش ضلعی شکل گرفته شده و نوشتار "ن و قلم" نام کنفرانس است و شش ضلعی طرح پایه بر اساس ساختار شمسه‌های شش‌پر، هشت‌پر، دوازده‌پر، هنر اسلامی است. (تصویرشماره ۲۲)

آرم اصلی طراحی شده

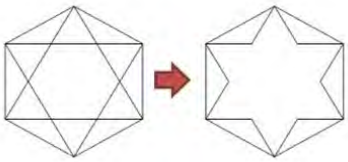

تصویر۲۲. نحوه استفاده از شکل هندسی شش ضلعی در آثارهنر ایرانی
منبع: http://www.islamicartz.com

سی‌امین اجلاس وزرای امور خارجه کشورهای اسلامی

«آرایش اشکال هندسی متقارن حول محوری واحد، از ویژگی‌های تصویری نقوش تزئینی بناهای اسلامی است؛ در این نشانه محور مزبور از کلمه‌ی الله ساخته شده، و طراحی آن به گونه‌ای است که در فضای منفی این کلمه عدد ۳۰ رخ می‌نماید تا مصداقی از سی‌امین اجلاس باشد.» (اوجی،۱۳۹۱:۲۹). طرح این نشانه بیان یک فضای اسلامی با استفاده از اجزای مورد استفاده در هنر اسلامی و نمادهای اصیل هنر ایرانی اسلامی مانند شمسه و اجزای تشکیل دهنده‌ی آن است. در این نشانه نیز از نقوش برای بیان بهتر، مفهوم موضوع و طرح استفاده شده دقیقاً مانند فرم شمسه‌ی موجود نیست. (تصویر شماره۲۳)

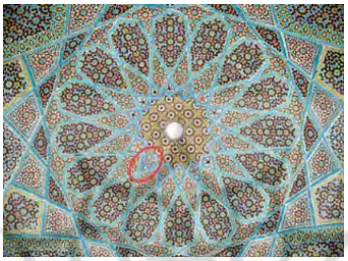

تصویر۲۳. نقش شمسه مود استفاده در بناهای ایرانی
منبع: هنراسلامی www.wikiwand.com/fa

آرم اصلی طراحی شده

کنفرانس تجاوز عراق علیه رژیم ایران

«شمسه‌ای که فرم اصلی این نشانه را تشکیل می‌دهد، برگرفته از نقش‌مایه‌ای تزیینی در منبت‌کاری ایرانی است و بر هویت اصیل ایرانی اشاره دارد. یورش فرم خشن از سمت جنوب غربی، تمثیلی از تجاوز عراق است. رنگ سیاه بر پلیدی و زشتی و رنگ سرخ بر شهادت و شجاعت دلالت دارد» (اوجی،۱۳۹۱:۱۳). این طرح برگرفته از نقش شمسه است که نمونه‌ی آن را در تصویر زیر مشاهده می‌کنیم. طرح برگرفته از شمسه است ولی به صورت کامل از تصویر شمسه استفاده نشده است، در شمسه خطوط زاویه‌دار است ولی در طرح مورد استفاده در نشانه، شمسه به شکل منحنی اجرا شده است. (تصویرشماره۲۴)

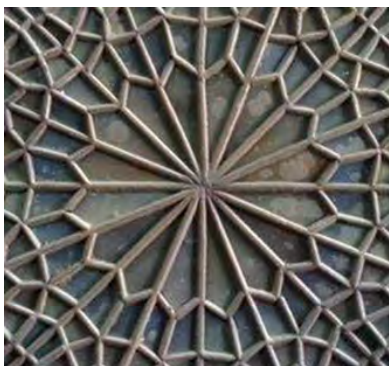

تصویر۲۴.نقش شمسه
منبع: گره چینی www.tishineh.com/touritem/417

آرم اصلی طراحی شده

جدول۲: نشانه‌های برگرفته از نقوش ترکیبی ایرانی اسلامی، منبع نگارنده‌گان

ردیف	نشانه	نام مرکز	برگرفته از	تصویر الگو	دسته
۱		دانشگاه تبریز	کاشی‌های معرق مسجد کبود		فرهنگی
۲		دانشگاه اردبیل	نقوش آرامگاه شیخ صفی الدین اردبیلی گنبد الله الله		فرهنگی
۳		دانشگاه شاهرود	رواق‌های کاروانسراهای شاهرود		فرهنگی
۴		نشریه ادبی آیش	قلم نستعلیق و نقش‌مایه‌ی استفاده شده در کادربندی اشعاری که با قلم نستعلیق نوشته می‌شد.		فرهنگی
۵		فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران	مهرهای شخصی دوره‌های صفویه و قاجار		فرهنگی
۶		کنفرانس بین المللی هنر اسلامی	تلفیق قلم کوفی تزئینی وخط نسخ وشکل هندسی شش ضلعی		فرهنگی
۷		دانشگاه علوم پزشکی سبزوار	مقبره‌ی ملاهادی سبزواری		فرهنگی
۸		دانشگاه شهید بهشتی	مهرهای قاجار		فرهنگی
۹		دانشگاه هنر	سیاه مشق‌های عمادالکتاب		فرهنگی

۱۰		شرکت خودرو سازی	جزئی ازطرح شمسه	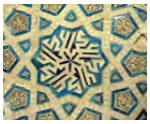	تجاری
۱۱		شرکت طرح وگسترش سمنان	قلم کوفی بنایی		تجاری
۱۲		دانشگاه ایلام	قلم کوفی بنایی معقلی		فرهنگی
۱۳		دانشگاه شهرکرد	بافته‌های آن منطقه استفاده از فضای مثبت ومنفی لباس‌های بومی	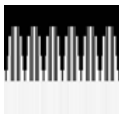	فرهنگی

جدول۳. نشانه‌های طراحی شده؛ استفاده نشده به وسیله سفارش دهنده. منبع نگارنده‌گان

ردیف	نام مرکز	نشانه پیشنهادی	ردیف	نام مرکز	نشانه پیشنهادی
۱	دانشگاه اردبیل		۴	دانشگاه شاهرود	
۲	دانشگاه ایلام		۵	شرکت خودروسازی	
۳	دانشگاه شهرکرد		۶	دانشگاه تبریز	

جدول ۵ . نشانه‌هایی که هم اکنون هم مورد استفاده سفارش دهنده هستند. منبع نگارنده‌گان

ردیف	نام مرکز	نشانه اجرا شده	ردیف	نام مرکز	نشانه اجرا شده
۱		فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران	۵	دانشگاه علوم پزشکی سبزوار	
۲		نشریه ادبی آیش	۶	کنفرانس بین المللی هنر اسلامی	
۳		دانشگاه هنر	۷	شرکت طرح وگسترش سمنان	
۴		دانشگاه شهید بهشتی			

نتیجه

در بررسی آثاربررسی شده . هنرمند با توجه به سفارش دهنده، موضوع سفارش، آثار هنری، محیط جغرافیایی مؤسسه را که سفارش مربوط به آن است مطالعه کرده و سپس شروع به طراحی نموده است. در۱۳ نشانه‌ی مورد بررسی۱۱ نشانه کاربرد فرهنگی دارند و ۲ نشانه کاربرد تجاری دارند با توجه به تعداد بیشتر نشانه‌های فرهنگی، به نظر می‌رسد عناصر و نقوش ایرانی اسلامی برای کاربرد فرهنگی مناسب‌ترند. در۱۳ نشانه انتخابی پس از بررسی‌های لازم در۴ نشانه رد پای تأثیر آثار تاریخی و بومی هر منطقه دیده می‌شود. در آثار انتخابی، هنرمند تلاش کرده از نقوش این آثار تاریخی با توجه به مؤسسه‌ی مورد نظر به گونه‌ای بهره‌بگیرد که مفهوم کارکرد آن به صراحت بیان شود. این استفاده به صورت کپی و گرته برداری نقوش تاریخی نیست، بلکه با توجه به مکان مورد نظر و کارکرد آن نقوش استفاده شده، نشانه‌ها را تغییر داده و در صورت نیاز از نمادهای دیگر در کنار نماد تاریخی بهره برده است. در بین۱۳ نشانه، ۷ نشانه اجرا شده کارکرد اجتماعی، فرهنگی، هنری و... دارند. در کنار این نشانه‌ها ۶ نشانه است که ایده‌ی هنرمند مورد استفاده قرار نگرفته است. به گفته خود هنرمند این موضوع چیزی از ارزش نشانه کم نمی‌کند. تعداد ۸ نشانه از نشانه‌های انتخابی نشانه‌های فرهنگی است و برای دانشگاه‌ها اجرا شده است که در بیشتر آن‌ها از نقوش اسلیمی استفاده شده است. نشانه‌های کارشده بیشتر از دو بخش تشکیل شده: بخشی که شامل ایده‌ی هنرمند است که برگرفته از بیان مفهوم کارکردی موسسه و همچنین خلاقیت هنرمند است و بخشی دیگر، نقوش مورد استفاده در آثار تاریخی ایرانی-اسلامی است که در جهت انتقال مفهوم نشانه کاربرد داشته است .

منابع

-اوجی، مصطفی(۱۳۹۱)، برگزیده‌ای از نشانه‌ها و طراحی حروف مصطفی اوجی ۱۳۵۰-۱۳۹۰، انتشارات کلهر.
-انوری، حسن(۱۳۸۲)، فرهنگ بزرگ سخن، جلد هشتم، چاپ دوم، تهران: انتشارات سخن.
- حسینی، سیدهاشم. فراشی ابرقویی، حسین(۱۳۹۳)، تحلیل جنبه های نمادین شیعی در تزئینات مسجد جامع یزد، مجله نگره، شماره ۲۹
پورمند، مهدیه(۱۳۸۵)، بررسی نشانه‌های متأثر از نقوش ایرانی، کتاب ماه هنر سال ۱۳۸۵، شماره ۱۰۲و ۱۰۱
-خزائی، محمد(۱۳۸۹)، نمادپردازی، هویت بصری هنر ایران، کتاب ماه هنر، شماره ۱۴۴
خزائی محمد(۱۳۸۴) ، نشانه‌های امروز، نقش های دیروز ،(حضور نقشهای ایرانی درنشانه‌های امروزی) فصل نامه مطالعات هنر اسلامی (۲(۳-۲)۲۸-۱۷
- فراستی، رضا(۱۳۸۰)، مهرهای شاهان قاجار، فصلنامه تاریخ معاصرایران،بهار، شماره ۱۷
- کاظم پور، مهدی. محمدزاده، مهدی(۱۳۹۶)، مطالعه تطبیقی نقوش نمادین شیعی بقعه شیخ صفی الدین اردبیلی با مسجد جامع یزد،مجله نگره، شماره ۴۴
صفایی،آیدین(۱۳۹۳)،پایان نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد، به نام بررسی قابلیت های نقوش تزئینی بناهای تاریخی ایران در طراحی نشانه‌های گرافیکی، دانشگاه تربیت مدرس: تهران
-موسی‌لر، اشرف(۱۳۸۰)، بررسی تطبیقی تحولات اسلیمی با تحولات عرفان اسلامی، مجموعه مقالات اولین همایش هنر اسلامی،چاپ اول.
-هنرور، محمدرضا(۱۳۹۰)، آموزش قدم به قدم هنرتذهیب وفرش، چاپ پنجم، تهران: انتشارات یساولی

- www.tabrizpedia.info
- www.arktourism.ir
- www.arktourism.ir
- www.tripyar.com/iran/
- www.tripyar.com/iran/
- www.fa.wikipedia.org/wiki/
- www.tasnimnews.com
- www.tishineh.com
- http://shahrefarang.com/prison-calligraphy-emadolkottab
- https://mag.eravel.com
- https://mag.eravel.com
- www.gardeshgariiran.ir
- www.honaronline.ir
- www.cgie.org.ir/fa/news/156215
- https://deskgram.net/explore/tags
- www.blog.arthibition.net/fa-ir/content/show/106
- www.islamicartz.com
- www.wikiwand.com/fa/
- www.tishineh.com/touritem-417

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی